

Πέντε εκφράσεις του αττικού εδάφους ή Νέο Δημαρχείο Αθηναίων

Σπύρος Καρακώστας - 25/01/2023

Διπλωματική Εργασία

Φοιτητής: Σπύρος Καρακώστας

Επιβλέπων: Ανδρέας Α. Νικολοβγένης, Επίκουρος Καθηγητής Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού

Σχολή: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ημερομηνία: Οκτώβριος 2021

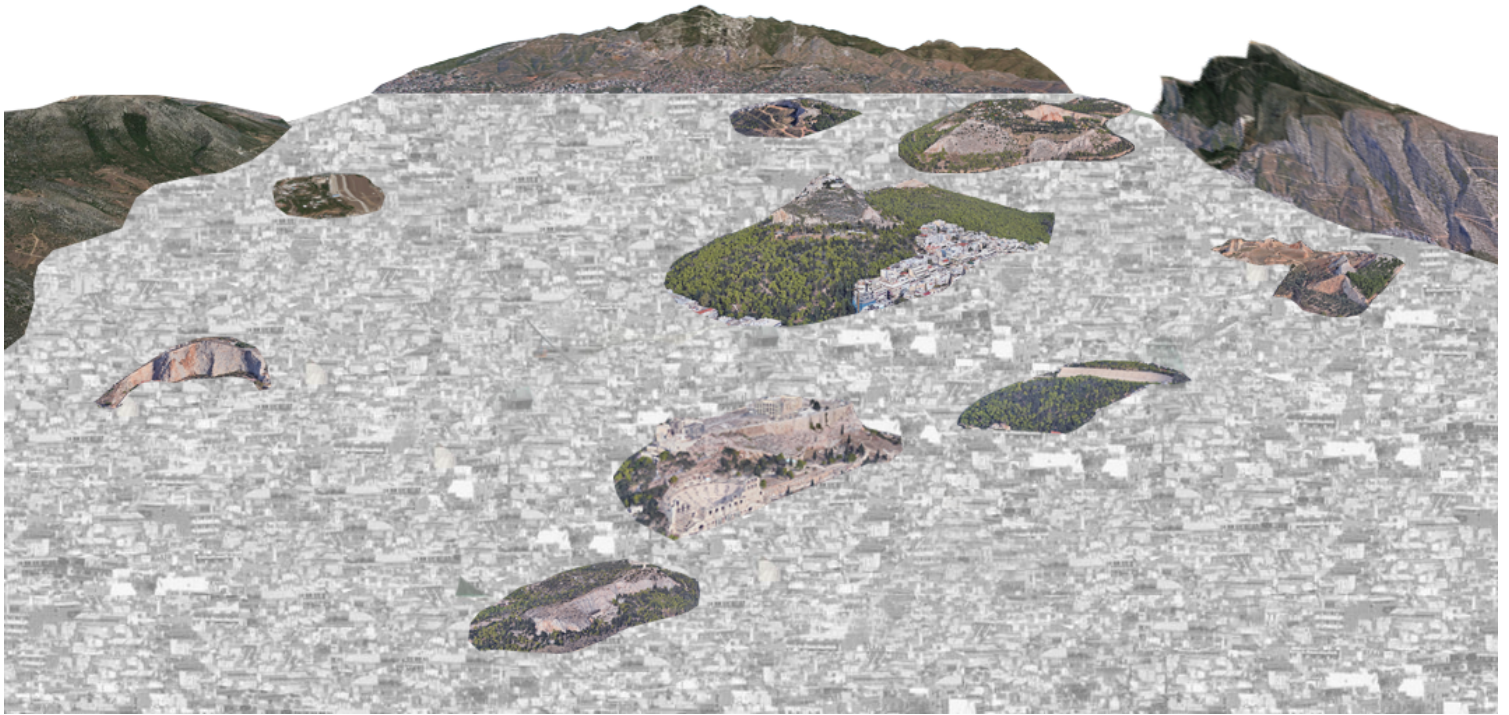
Το αττικό έδαφος

Το αττικό έδαφος είναι συνυφασμένο με την αρχιτεκτονική και την ιδιαίτερη αστική συνθήκη της κατοίκησης στο λεκανοπέδιο.

Κατά τον 20ό αιώνα, η ραγδαία αστικοποίηση οδήγησε στην εξάπλωση του αστικού ιστού στο λεκανοπέδιο.

Αποτέλεσμα αυτής της συνθήκης είναι ο σχηματισμός μιας λανθάνουσας «παχιάς τομής». Στο φυσικό ανάγλυφο της Αττικής προστίθενται νέες στρώσεις εδάφους, που υποδηλώνουν κάθε φορά τον εκσυγχρονισμό του αττικού εδάφους.

Η ιδιαιτερότητα του αττικού εδάφους έγκειται στη στιγμή της παρατήρησής του. Το σύνολο των λόφων εντός του λεκανοπεδίου είναι στοιχεία που, παρά την αστική εξάπλωση, παραμένουν ακόμα διακριτά και κάθε λόφος αποτελεί ένα γεγονός κατά την παρατήρηση.

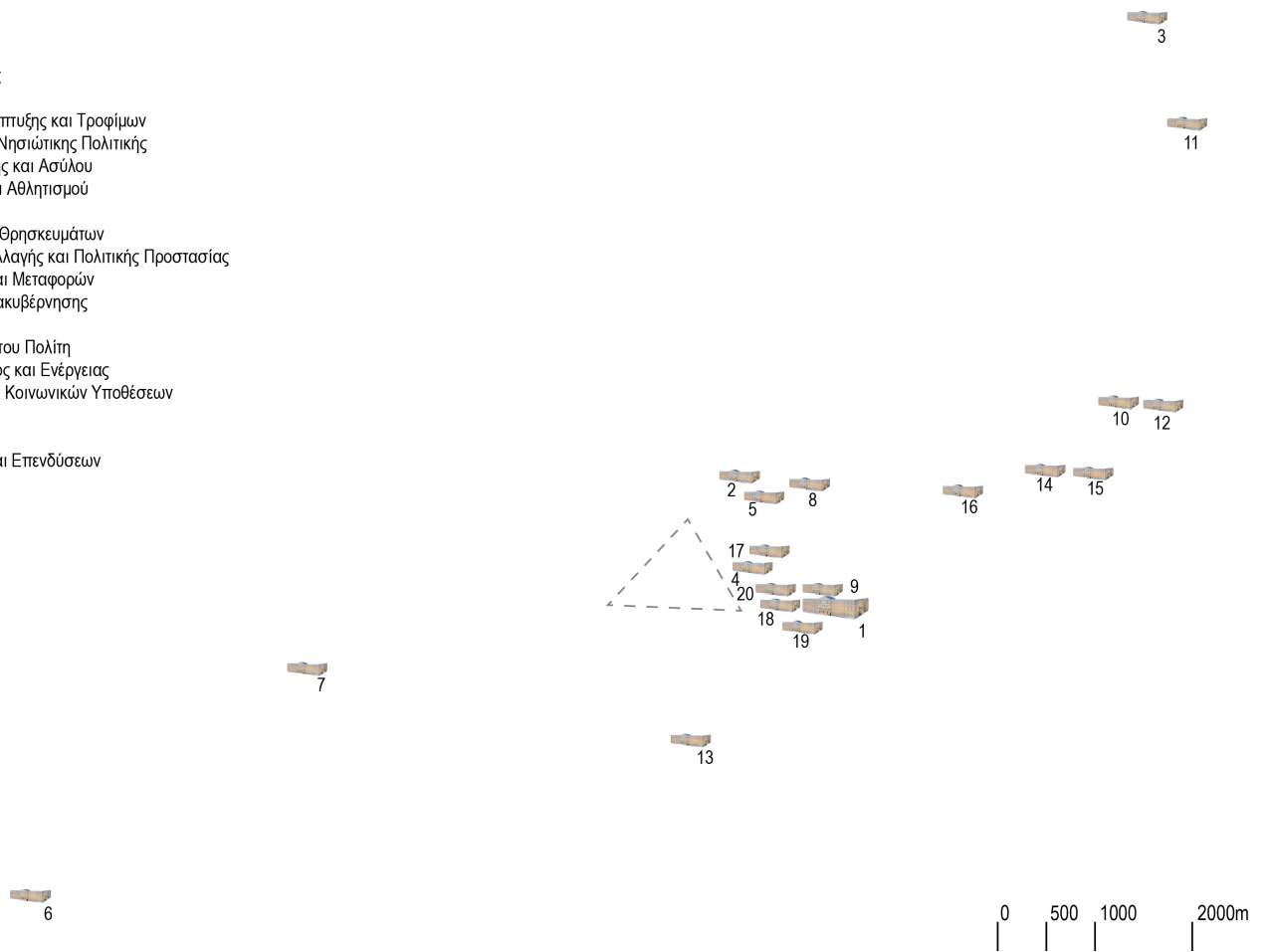
Στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάγνωση και η εμφάνιση ορισμένων στρώσεων, που συγκροτούν την «παχιά τομή» του αττικού εδάφους.

Η περιοχή μελέτης

Ο μεγάλος δημόσιος χώρος της νέας πρωτεύουσας Αθήνας, που χαρακτηρίστηκε Κήπος του Λαού, σχεδιάστηκε από τους Σταμάτιο Κλεάνθη και Eduard Schaubert στο κέντρο του Μεγάλου Τριγώνου. Σε άμεση γειτνίαση με τον Κήπο εμφανίζεται συγκεντρωμένη η διοίκηση με τη μορφή του ανακτόρου και των παράπλευρων υπουργείων, η οποία ακολούθως κατακερματίζεται καθώς τα υπουργεία διασπείρονται στην πολύ μεγαλύτερη πλέον Αθήνα.

Η διασπορά των υπουργείων

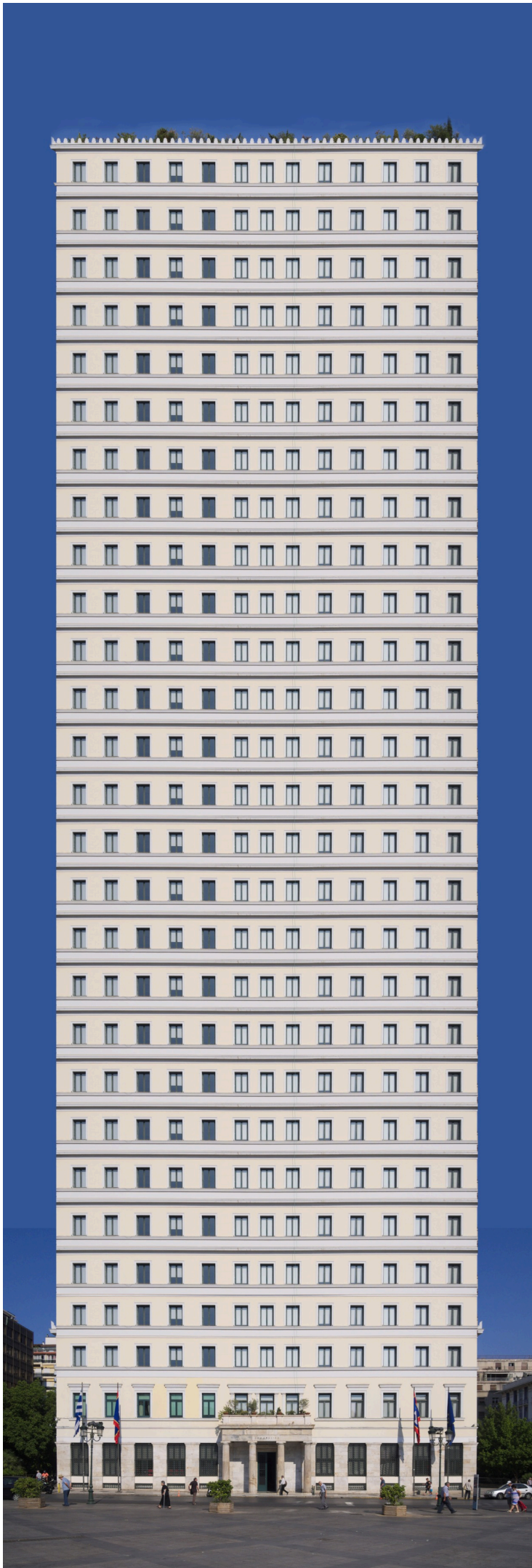
1. Βουλή των Ελλήνων
2. Υπουργείο Υγείας
3. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
4. Υπουργείο Εσωτερικών
5. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
6. Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιώτικης Πολιτικής
7. Υπουργείο Μεταναστεύσης και Ασύλου
8. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
9. Υπουργείο Εξωτερικών
10. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
11. Υπουργείο Κλιματικής Αλλαγής και Πολιτικής Προστασίας
12. Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών
13. Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης
14. Υπουργείο Δικαιοσύνης
15. Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη
16. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
17. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
18. Υπουργείο Οικονομικών
19. Υπουργείο Τουρισμού
20. Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

Συμπτωματικά, σήμερα, ξεκινά ένα φιλόδοξο κυβερνητικό πρόγραμμα για τη νέα χωροθέτηση των υπουργείων σε ένα κυβερνητικό πάρκο στον Υμηττό. Η συγκεντρωμένη έκφραση της διοίκησης που προτείνεται θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας άλλος, αποκεντρωμένος Κήπος του Λαού.

Το δημαρχείο ως μέσον για την εξέταση του αττικού εδάφους

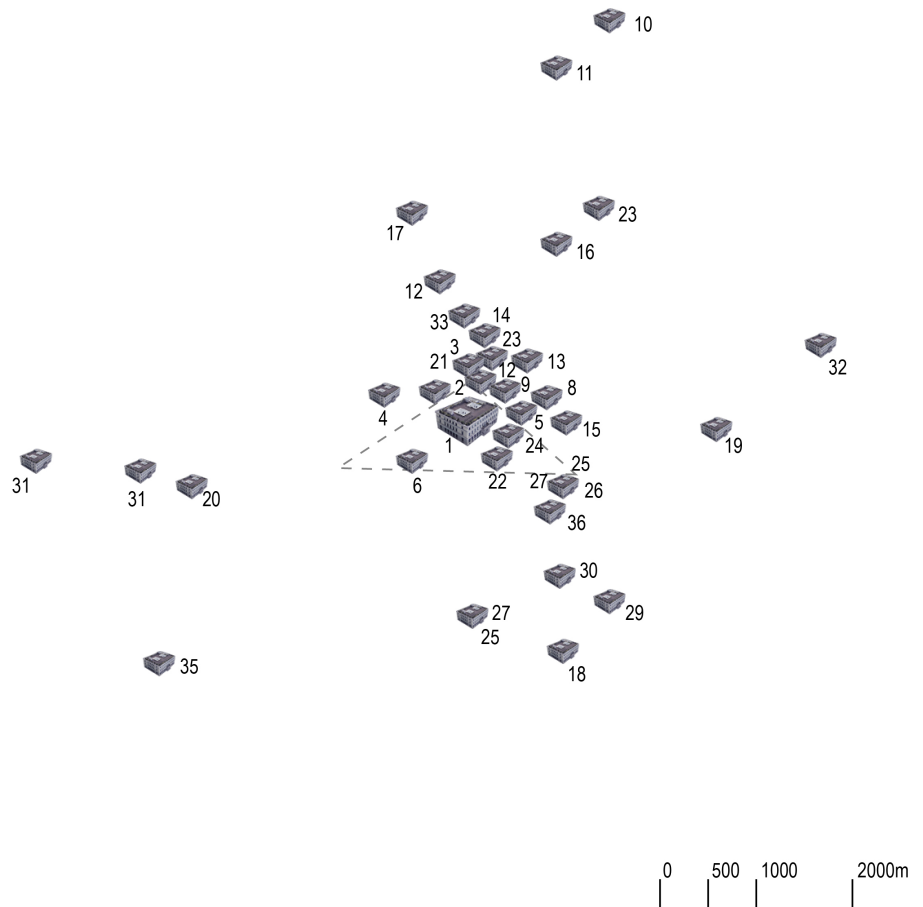
Η μετακίνηση των υπουργείων από το κέντρο στερεί από την πόλη τη φυσική παρουσία της διοίκησης ως του κατ' εξοχήν δημόσιου κτιρίου. Η παρουσία ενός δημόσιου κτιρίου, ικανού να εκφράσει συμβολικά τον δήμο, τους πολίτες, μπορεί να αναζητηθεί πλέον μόνο στην τοπική αυτοδιοίκηση. Είναι δε ενδιαφέρον ότι, παρά του ισχυρού συμβολισμού της πόλης και τη μεγάλη διοικητική έκταση του Δήμου Αθηναίων σήμερα, απουσιάζει μια φυσική οντότητα ικανή να τα εκφράσει και να στεγάσει φυσικά και συμβολικά τον μεγάλο Δήμο.

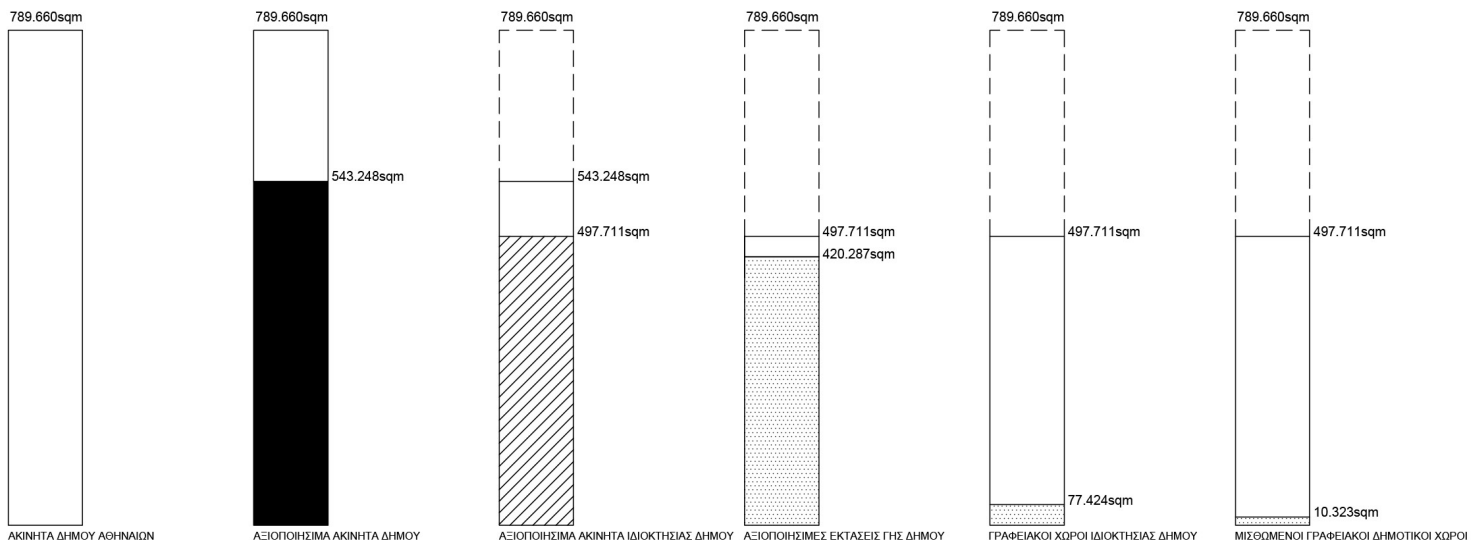
Στα συμβολικά ζητήματα αξίζει να προστεθούν τα λειτουργικά δεδομένα. Το σύνολο των δημοτικών υπηρεσιών εντοπίζεται κατακερματισμένο στην ευρύτερη περιοχή του Μεγάλου Τριγώνου.

Η διασπορά των δημοτικών υπηρεσιών

1. Κεντρικό δημαρχείο
2. Αυτοτελές Τμήμα Διοικητικής Υποστήριξης Δημάρχου
3. Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου
4. Αυτοτελές Τμήμα Διεθνούς Συνεργασίας & Δημοσίων Σχέσεων
5. Αντιδήμαρχοι
6. Αυτοτελές Γραφείο Δημοτικής Διαμεσολάβησης
7. Αυτοτελές Τμήμα Διοικητικής Υποστήριξης Γενικού Γραμματέα
8. Νομική Διεύθυνση
9. Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού, Ανθεκτικότητας, Καινοτομίας και Τεκμηρίωσης
10. Αυτοτελές Τμήμα Πολιτικής Προστασίας και Ηλεκτρονικής Εξυπηρέτησης Πολιτών
11. Διεύθυνση Αποκέντρωσης και Διοίκησης
12. Διεύθυνση Δημοτικών Ιατρείων και Δημόσιας Υγείας
13. Διεύθυνση Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π)
14. Διεύθυνση Αστικής Κατάστασης
15. Διεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης Ανθρωπίνου Δυναμικού
16. Διεύθυνση Παιδικής Ηλικίας, Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης
17. Διεύθυνση Υποστήριξης Συλλογικών Οργάνων, Δημοτικών
18. Παρατάξεων και Αιρετών
19. Διεύθυνση Δημοτικής Αστυνομίας
20. Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης
21. Διεύθυνση Οικονομικών
22. Διεύθυνση Δημοτικής Περιουσίας
23. Διεύθυνση Προμηθειών και Αποθηκών
24. Διεύθυνση Δημοτικών Προσόδων
25. Διεύθυνση Κτιριακής Υποδομής
26. Διεύθυνση Σχεδίου Πόλεως και Αστικού Περιβάλλοντος
27. Διεύθυνση Δόμησης
28. Διεύθυνση Οδοποιίας, Αποχέτευσης και Κοινοχρήστων Χώρων
29. Διεύθυνση Ηλεκτρολογικού
30. Διεύθυνση Μηχανολογικού
31. Διεύθυνση Καθαριότητας – Ανακύκλωσης
32. Διεύθυνση Πρασίνου και Αστικής Πανίδας
33. Διεύθυνση Προγραμματισμού, Οργάνωσης, Πληροφορικής και Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων
34. Διεύθυνση Παιδικών Σταθμών
35. Διεύθυνση Διοικητικού – Προσωπικού
36. Διεύθυνση Οικονομικών και Περιουσίας
37. Διεύθυνση Προμηθειών, Διαχείρισης Υλικών και Εστίασης

Από το δημοτικό επιχειρησιακό πρόγραμμα του 2015-2019, προκύπτει ότι τα 10.323m² από τα 77.424m² των δημοτικών γραφειακών χώρων στεγάζονται σε μισθωμένα ακίνητα. Επιπρόσθετα, η αδυναμία εκσυγχρονισμού των γραφειακών χώρων, καθώς και ο κατακερματισμός των υπηρεσιών, αποτελούν μια αδυναμία της λειτουργίας του δημοτικού θεσμού, όπως προκύπτει από την ανάλυση SWAT.

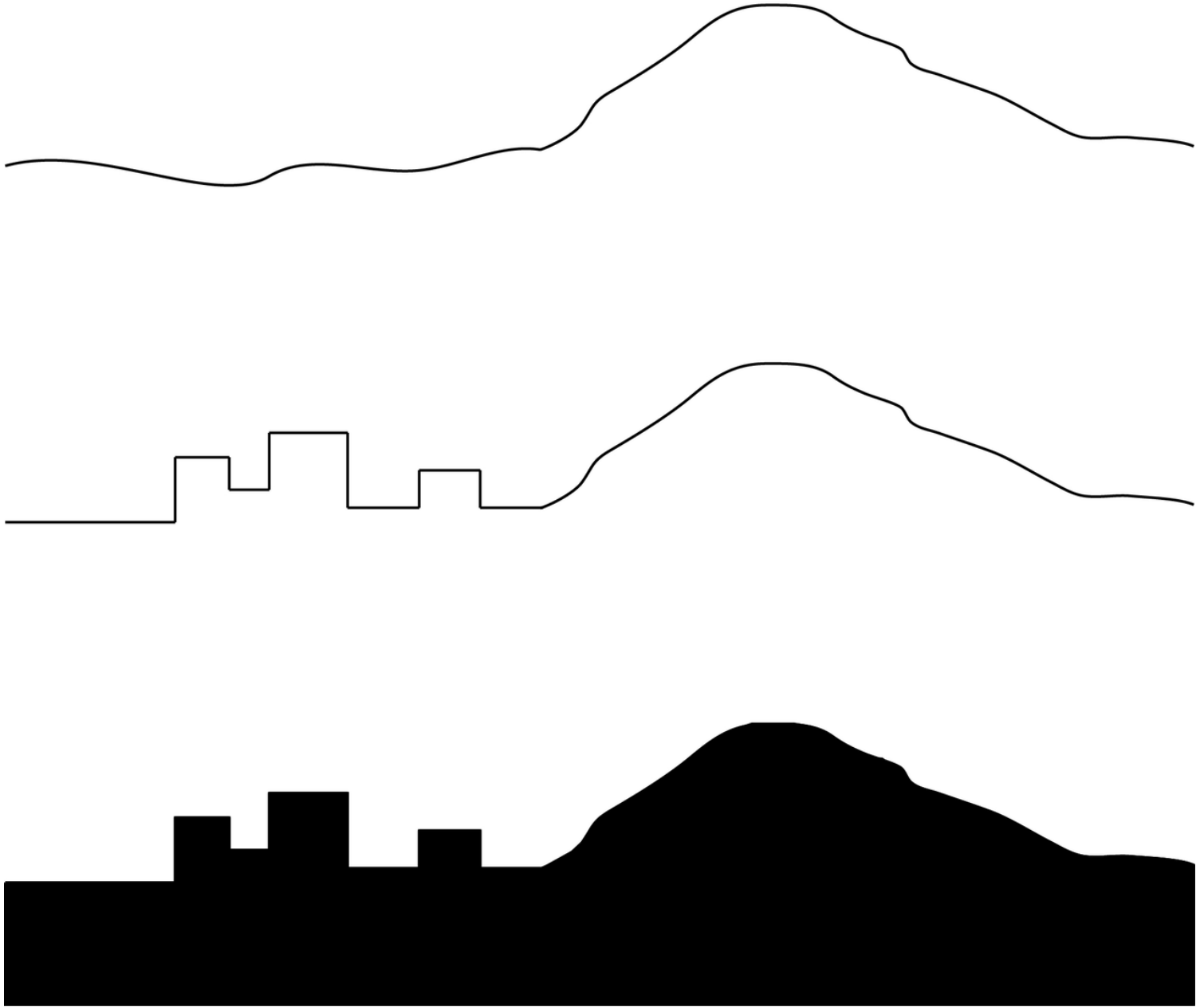
Πρόταση

Αντικείμενο της πρότασης είναι η δημιουργία ενός νέου διοικητικού πυρήνα στο κέντρο του Τριγώνου στη σημερινή πλατεία Κοτζιά, απέναντι από το υφιστάμενο Δημαρχείο. Οι προγενέστερες αρχαιολογικές ανασκαφές που αποκαλύπτουν ίχνη της αρχαίας Αθήνας, το σύνολο των σημαντικών κτιρίων περιμετρικά της πλατείας αλλά και προγενέστερα κτίρια που κατεδαφίστηκαν, καθώς και η ποικιλία προγραμμάτων, με

έμφαση στο εμπόριο και τις υπηρεσίες, συνιστούν μία διαχρονικά κεντρική περιοχή.

Οι εκφράσεις του αττικού εδάφους

Η διερεύνηση του αττικού εδάφους πραγματοποιείται με τη μορφή ενός δοκιμίου, όπως χρησιμοποιείται από την επιστήμη της Τεχνικής Γεωλογίας. Το δοκίμιο δεν είναι ένα σημειακό-τοπικό δείγμα, αλλά συντίθεται από στοιχεία της «παχιάς τομής» του λεκανοπεδίου, τα οποία συνιστούν κατά κάποιον τρόπο μία συνεπτυγμένη τομή.

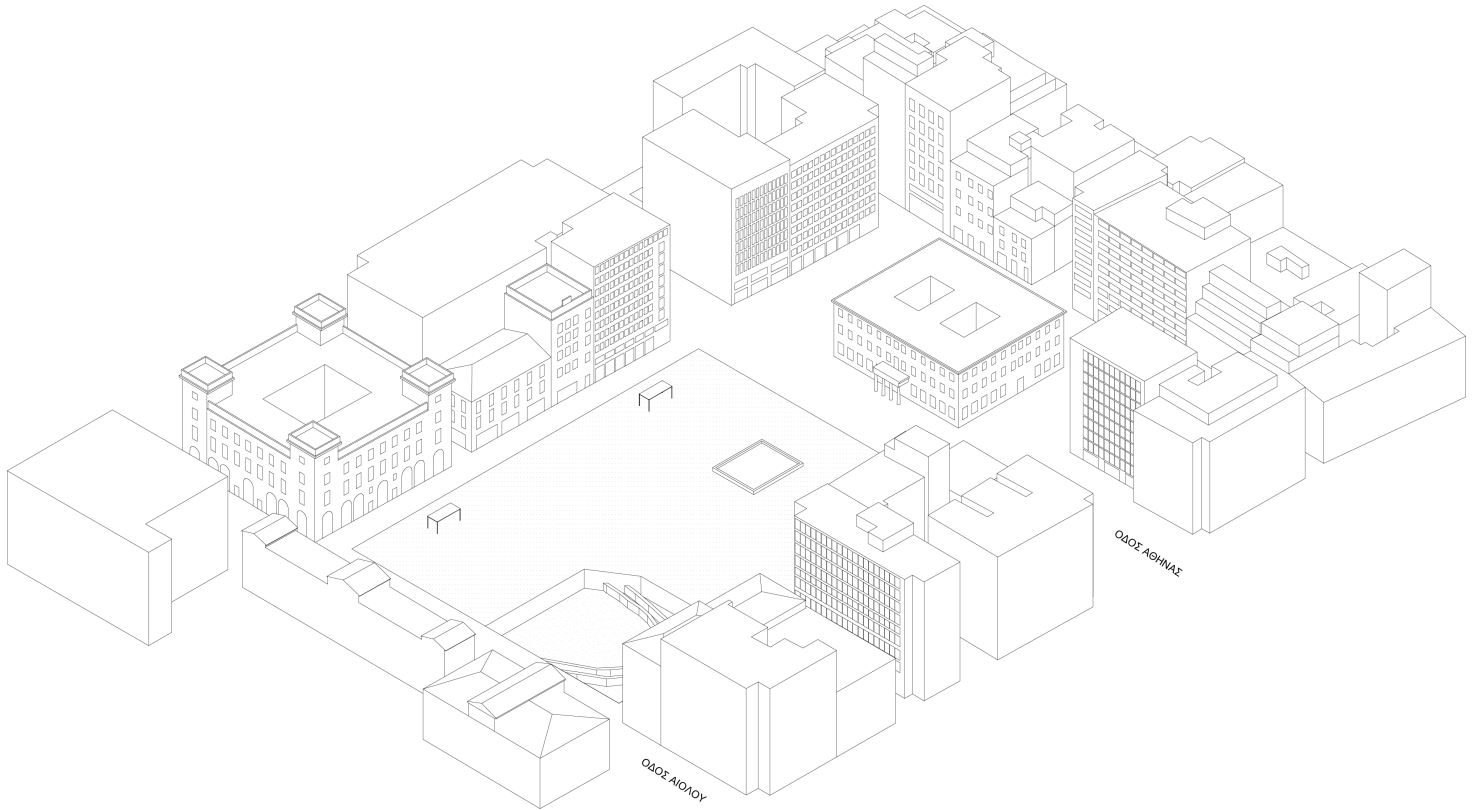

Στη βάση του δοκιμίου εντοπίζεται το «ιστορικό έδαφος», που περιλαμβάνει το σύνολο των αρχαίων ευρημάτων. Το επόμενο επίπεδο του δοκιμίου αποτελείται από το «αστικό έδαφος», το σύνολο των κινήσεων της δημόσιας ζωής και τον δημόσιο χώρο. Ακολουθεί το «πολιτικό έδαφος», που εντοπίζεται ένα επίπεδο υψηλότερα, ως βάθρο ή παλαιότερα ως ο εξώστης των δημόσιων ομιλιών. Ακόμα και στο σημερινό δημαρχείο Αθηναίων, το γραφείο Δημάρχου συνδέεται με έναν εξώστη. Το επόμενο επίπεδο αφορά το «νέο έδαφος», υπό την έννοια ενός νέου στρώματος γης που προέκυψε μέσω των πολλαπλών επιπέδων της Αθηναϊκής πολυκατοικίας, υιοθέτησης του συστήματος Dom-ino. Το τελευταίο επίπεδο που συγκροτεί το δοκίμιο είναι η «νέα Ακρόπολη», που αναφέρεται στο σύνολο των λόφων, στοιχείο που παραμένει ακόμα αναγνωρίσιμο από το κάποτε παρθένο τοπίο.

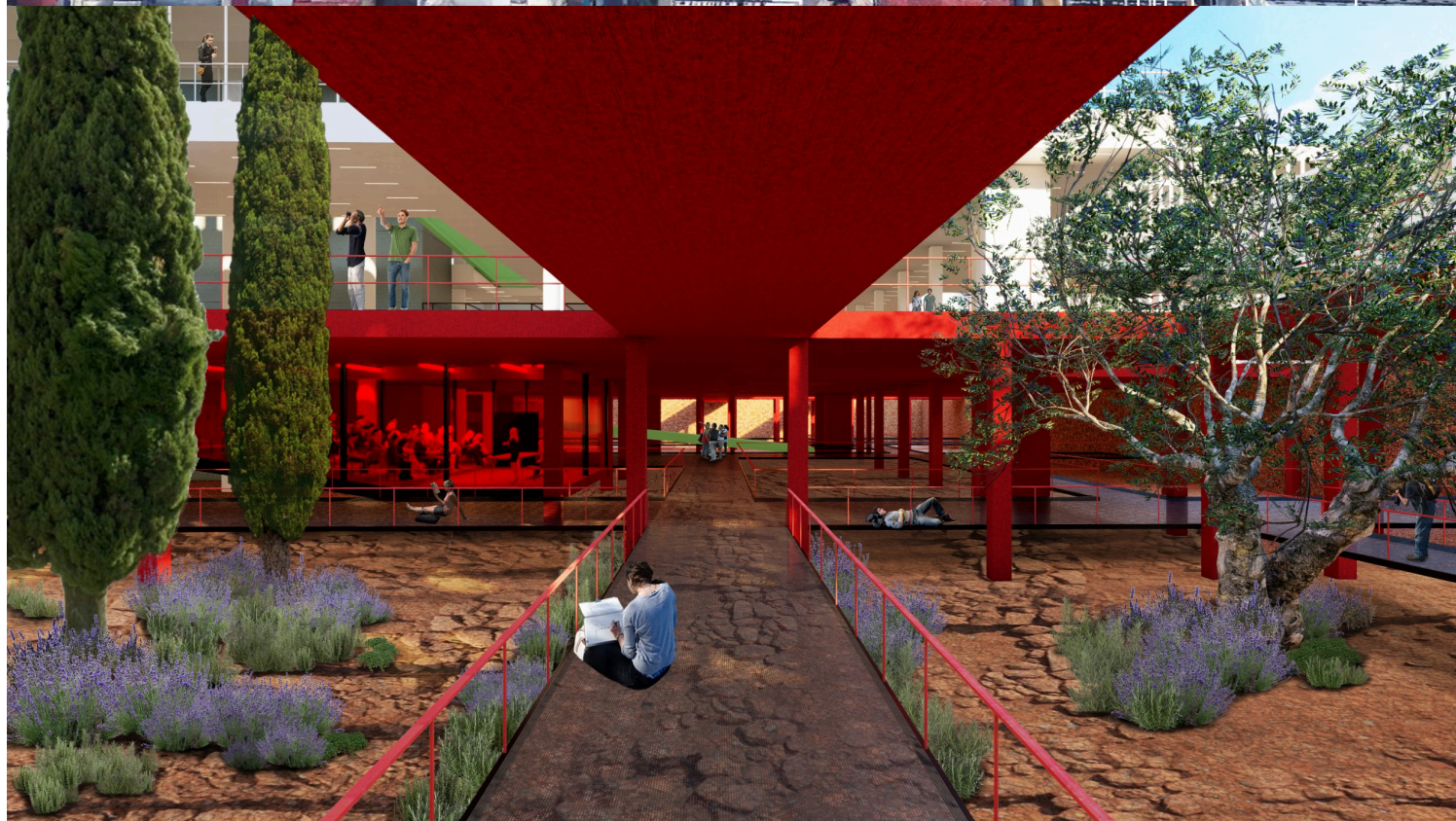
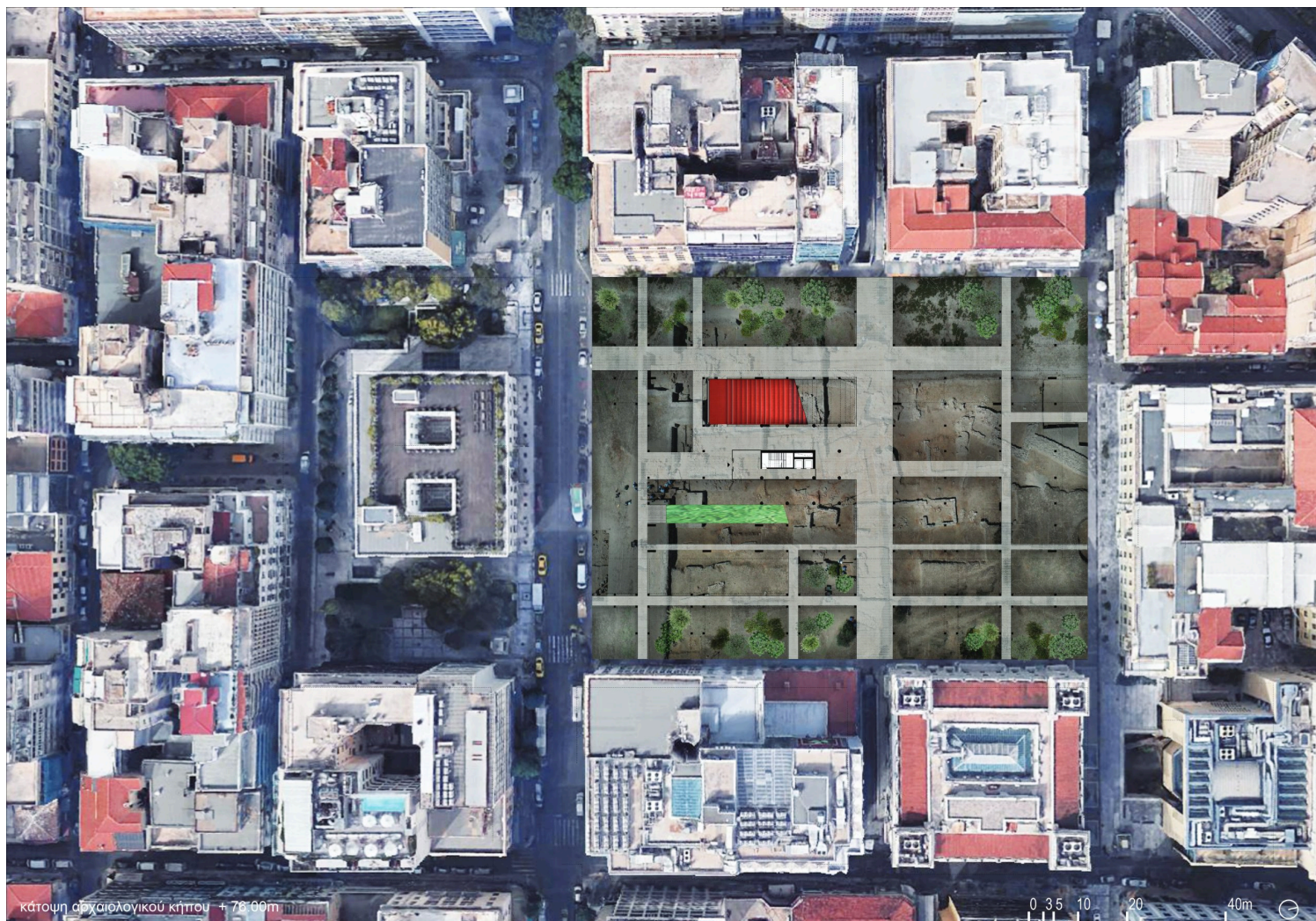
Η πρόταση συγκροτείται από δύο στοιχεία. Το πρώτο αφορά μια δημόσια διαδρομή περιπάτου που αναπτύσσεται καθ' ύψος με τη μορφή μίας σπείρας, ενώ το δεύτερο μια τριδιάστατη εσχάρα που

αναπτύσσεται σε επάλληλα επίπεδα. Η σπειροειδής διαδρομή προέρχεται από την ιδέα του περιπάτου σε έναν λόφο. Αντίστοιχα, η εσχάρα αποτελεί ένα στοιχείο που εντοπίζεται στη διαμορφωμένη διαδρομή του λόφου Φιλοπάππου, όπου γίνεται ένα σύμβολο της περιπατητικής διαδικασίας στον λόφο. Ο περιπατητής, με την κάμψη του σώματος, καλείται να περιέλθει στη μεταφυσική συνθήκη τού ιστορικά φορτισμένου εδάφους.

Ανάλυση της ιδέας

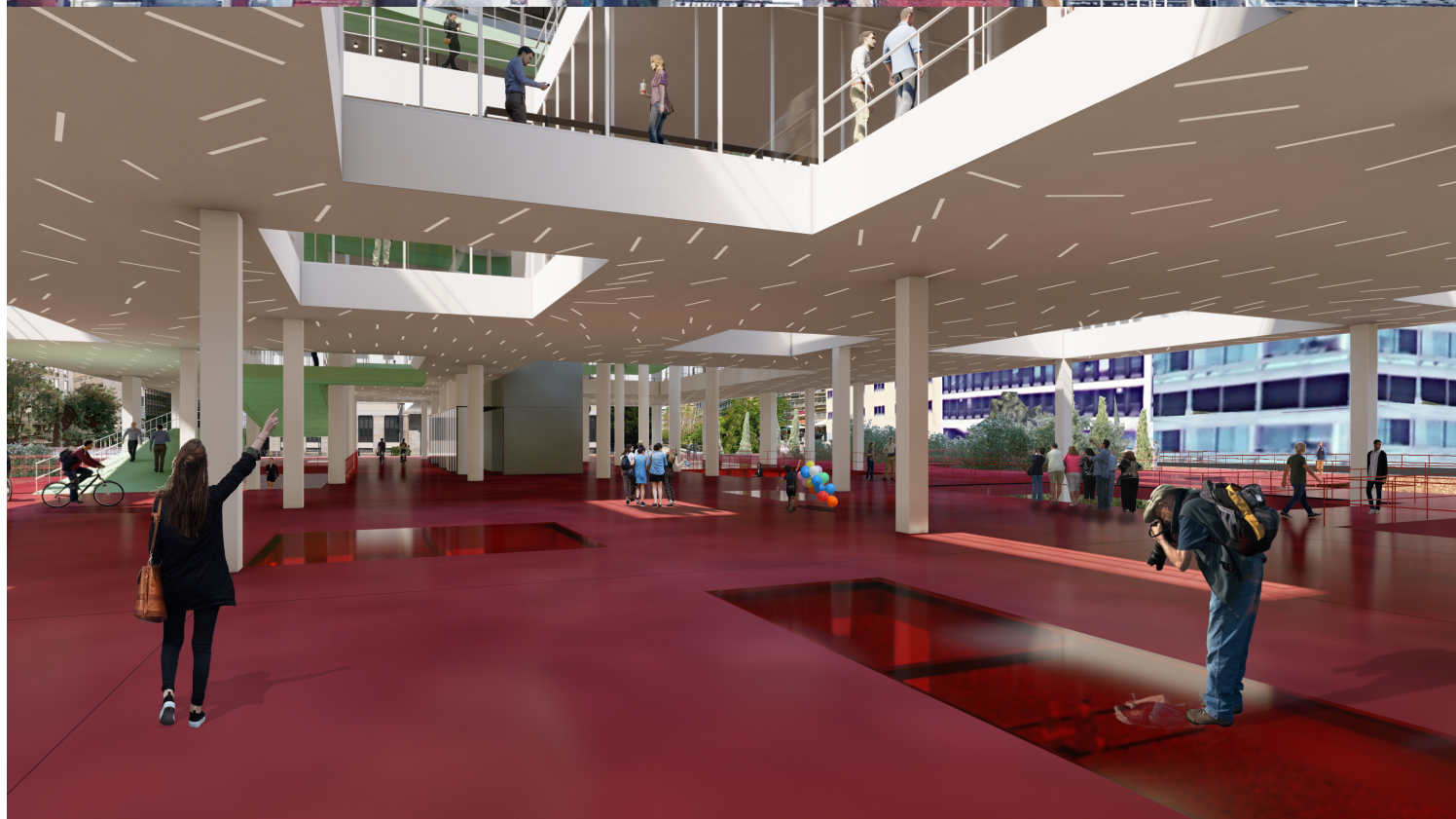
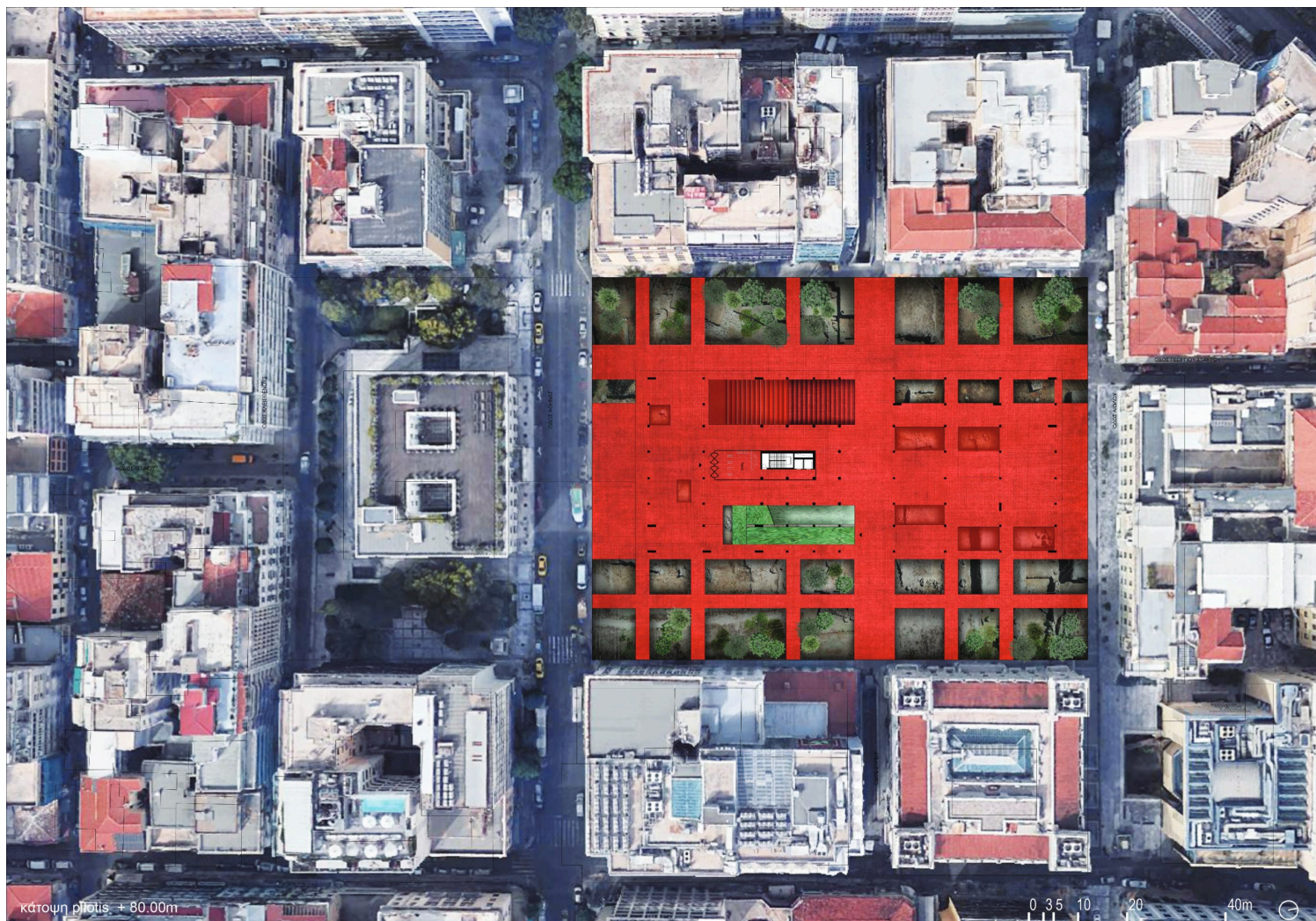

Το σημερινό σκάμμα της πλατείας ανοίγει εξ ολοκλήρου, και σε απόσταση από τα ευρήματα μια εσχάρα σχηματίζει τις διαδρομές του κοινού. Σε σημεία που δεν υπάρχουν αρχαία ευρήματα, φυτεύονται δένδρα και θάμνοι με σκοπό τη δημιουργία ενός αρχαιολογικού Κήπου του Λαού. Η υποβάθμιση από το επίπεδο του δρόμου τον καθιστά έναν ήσυχο δημόσιο χώρο περισυλλογής.

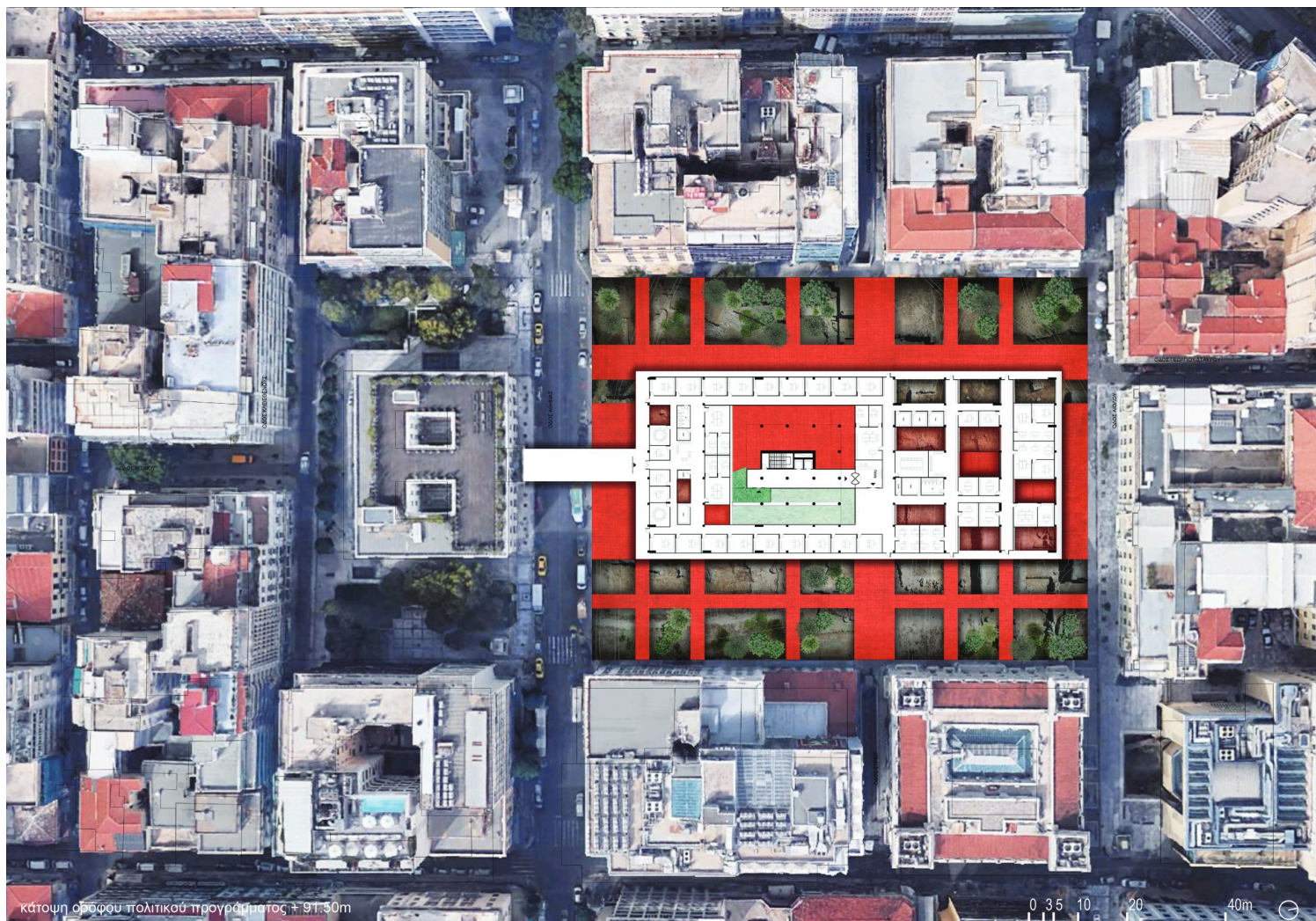

Στο επίπεδο του δρόμου σχηματίζεται ένα σύνολο διαδρομών, καθιστώντας προσπελάσιμο το αρχαιολογικό σκάμμα. Το σύνολο αυτών των κινήσεων συγκροτεί το «αστικό έδαφος». Το δάπεδο αυτού του επιπέδου υλοποιείται από κόκκινο σκυρόδεμα, παράγοντας την εικόνα ενός συλλογικού κόκκινου χαλιού.

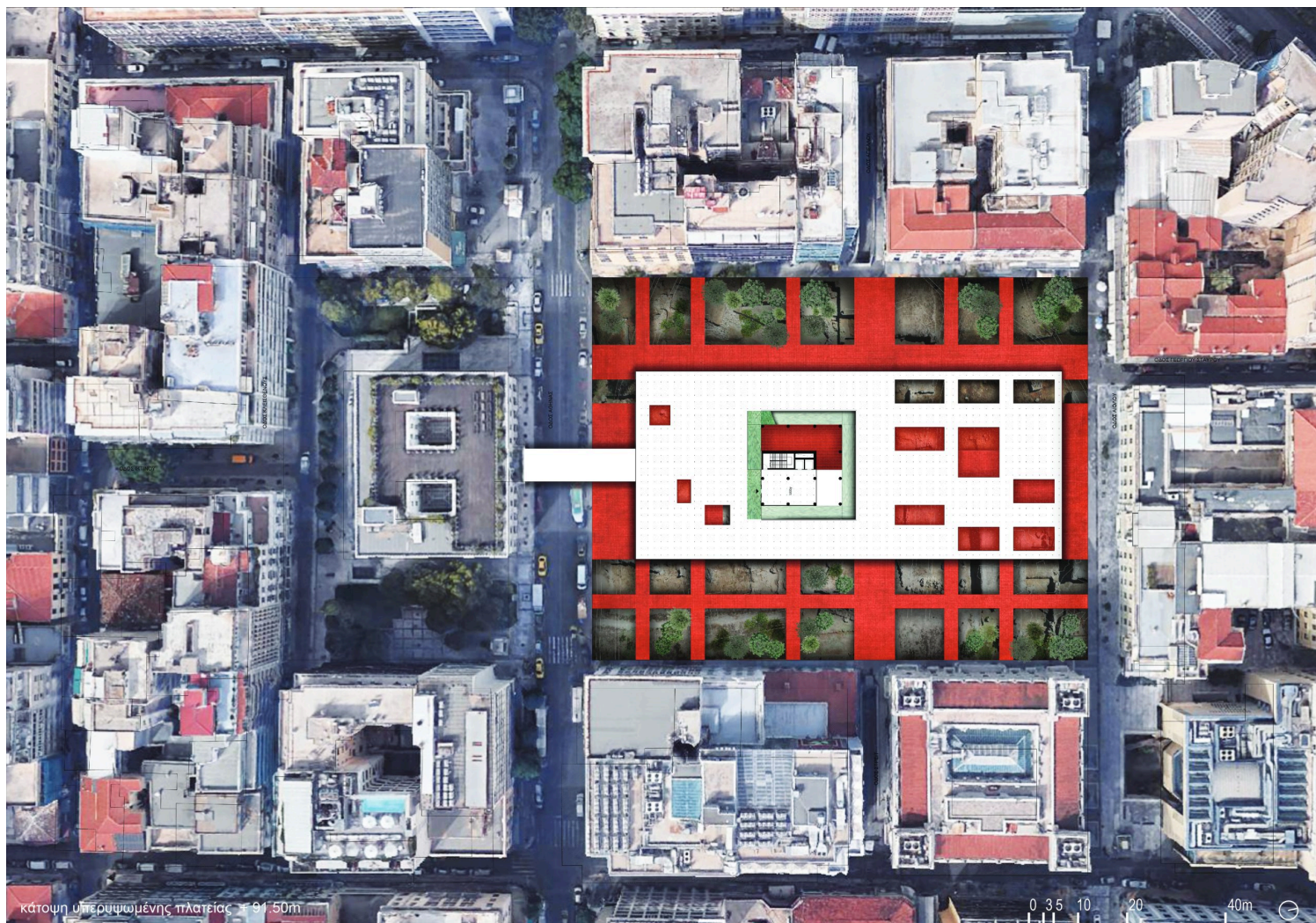

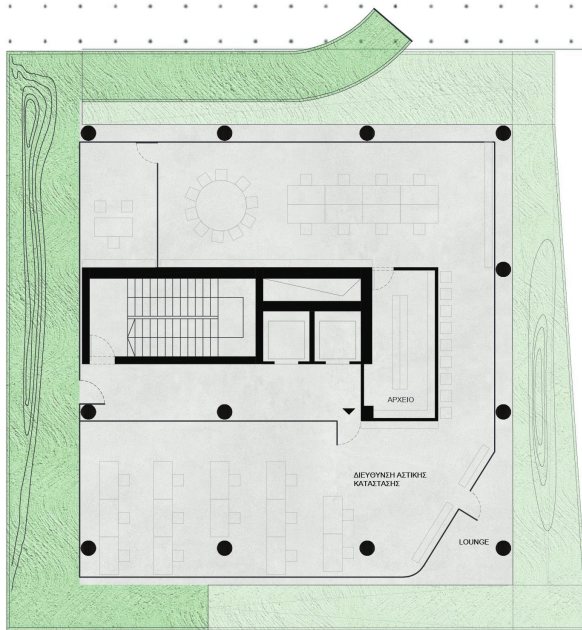
Ένα επίπεδο πιο ψηλά αναπτύσσεται το «πολιτικό έδαφος». Ο εξώστης του σημερινού δημαρχείου προεκτείνεται και γεφυρώνεται με το νέο δημαρχείο πάνω από την οδό Αθηνάς. Στο «πολιτικό έδαφος» οργανώνεται το πρόγραμμα του δημαρχείου που αφορά τον θεσμό της πολιτικής, ενώ η οροφή του μετατρέπεται σε μία υπερυψωμένη πλατεία.

Οπές που διαπερνούν όλο το πάχος του «πολιτικού εδάφους», σχηματίζουν μία τριδιάστατη εσχάρα και προσφέρουν οπτική σύνδεση με το αστικό και το ιστορικό έδαφος και αντίθετα.

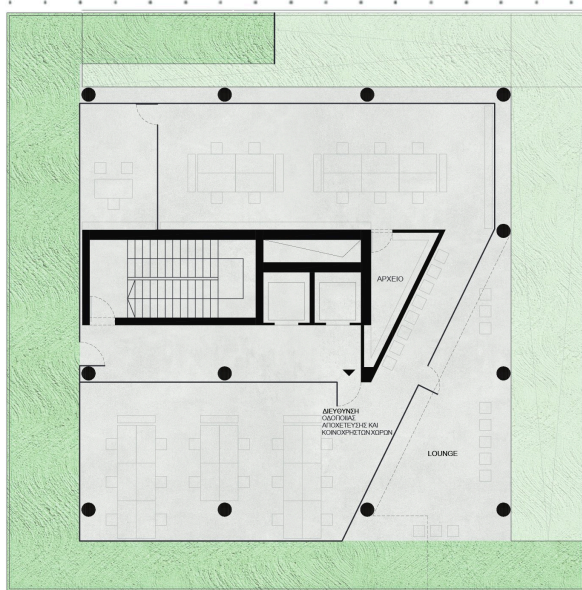

Το επόμενο «στρώμα» αφορά το «νέο έδαφος». Ο σχηματισμός του αποκρυσταλλώνεται μέσω των επάλληλων επιπέδων, κατασκευασμένων με τη λογική που οικοδομείται η τυπική πολυκατοικία.

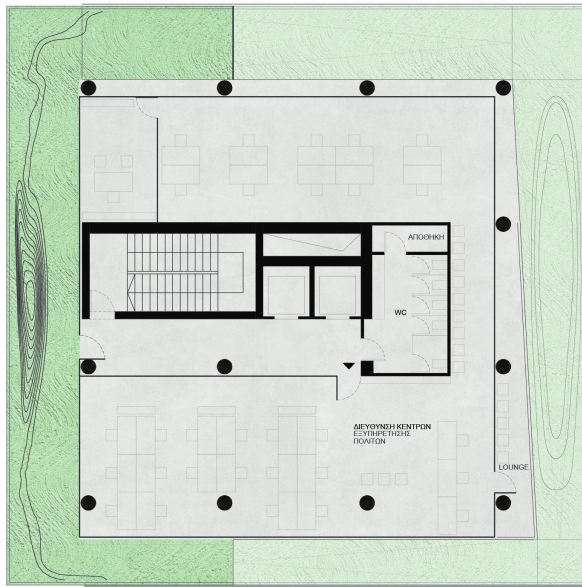
κάτοψη 2ου ορόφου + 100.50m

0 3 5 10m

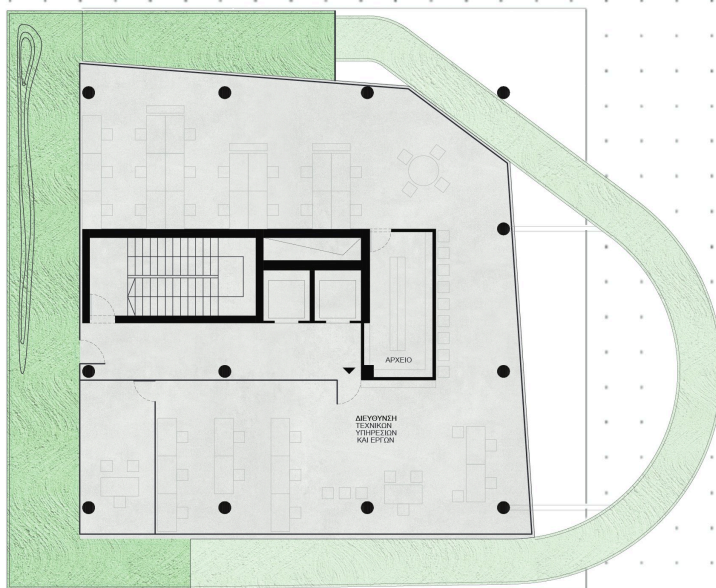
κάτοψη 7ου ορόφου + 119.20m

0 3 5 10m

κάτοψη 1ου ορόφου + 96.60m

0 3 5 10m

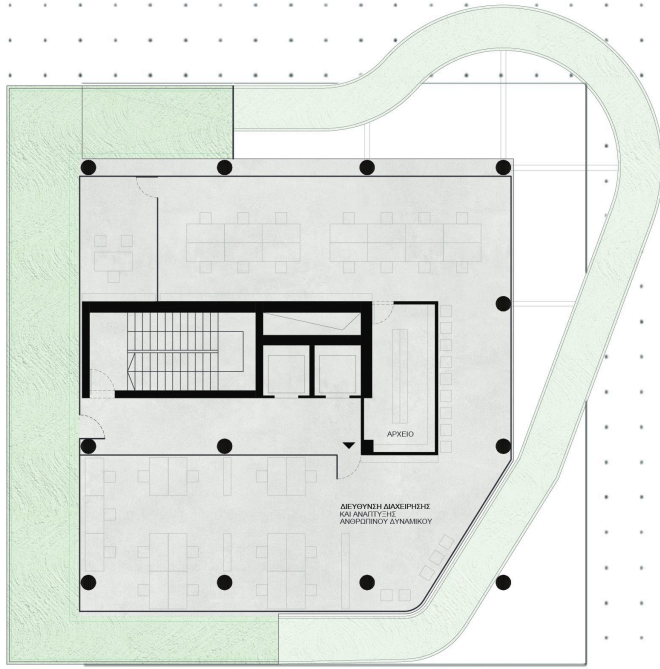
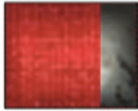

κάτοψη 12ου ορόφου + 137.90m

0 3 5 10m

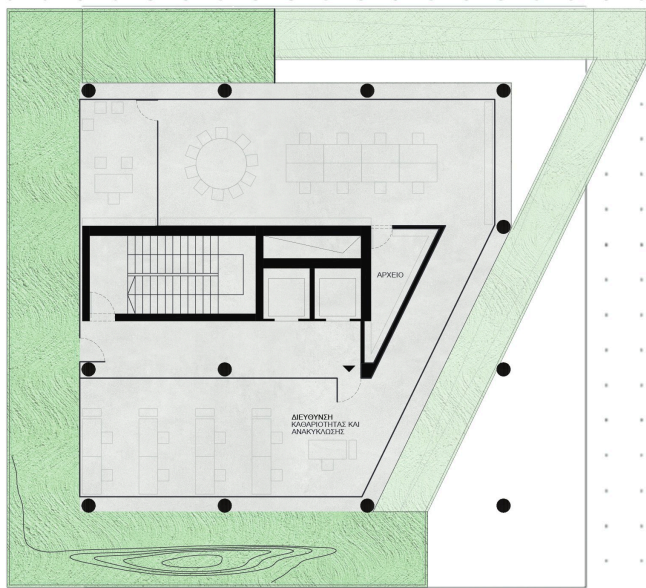
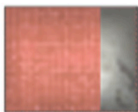

Η καθ' ύψος πράσινη διαδρομή, ως νοητή προέκταση του φυσικού πράσινου του αρχαιολογικού κήπου, περιτυλίγεται γύρω από το αυστηρό πρόγραμμα γραφείων του δημαρχείου. Με τη μορφή ήπιων εξάρσεων και βυθίσεων στο δάπεδο, κινητοποιείται η κιναισθητική αντίληψη με αναφορά και στη θεώρηση του Δημήτρη Πικιώνη για την περπατησιά: «Εδώ το έδαφος είναι σκληρό, πετρώδες, απότομο, το χώμα είναι ξερό. Εκεί η γη είναι επίπεδη.». Μέσα από αυτή την περιγραφή, γίνεται αντιληπτό πως το αττικό έδαφος σε μία μικροκλίμακα συντίθεται από επιμέρους διαφοροποιήσεις. Η περπατησιά επομένως είναι το στοιχείο που συμμετέχει και τροφοδοτεί το βλέμμα.

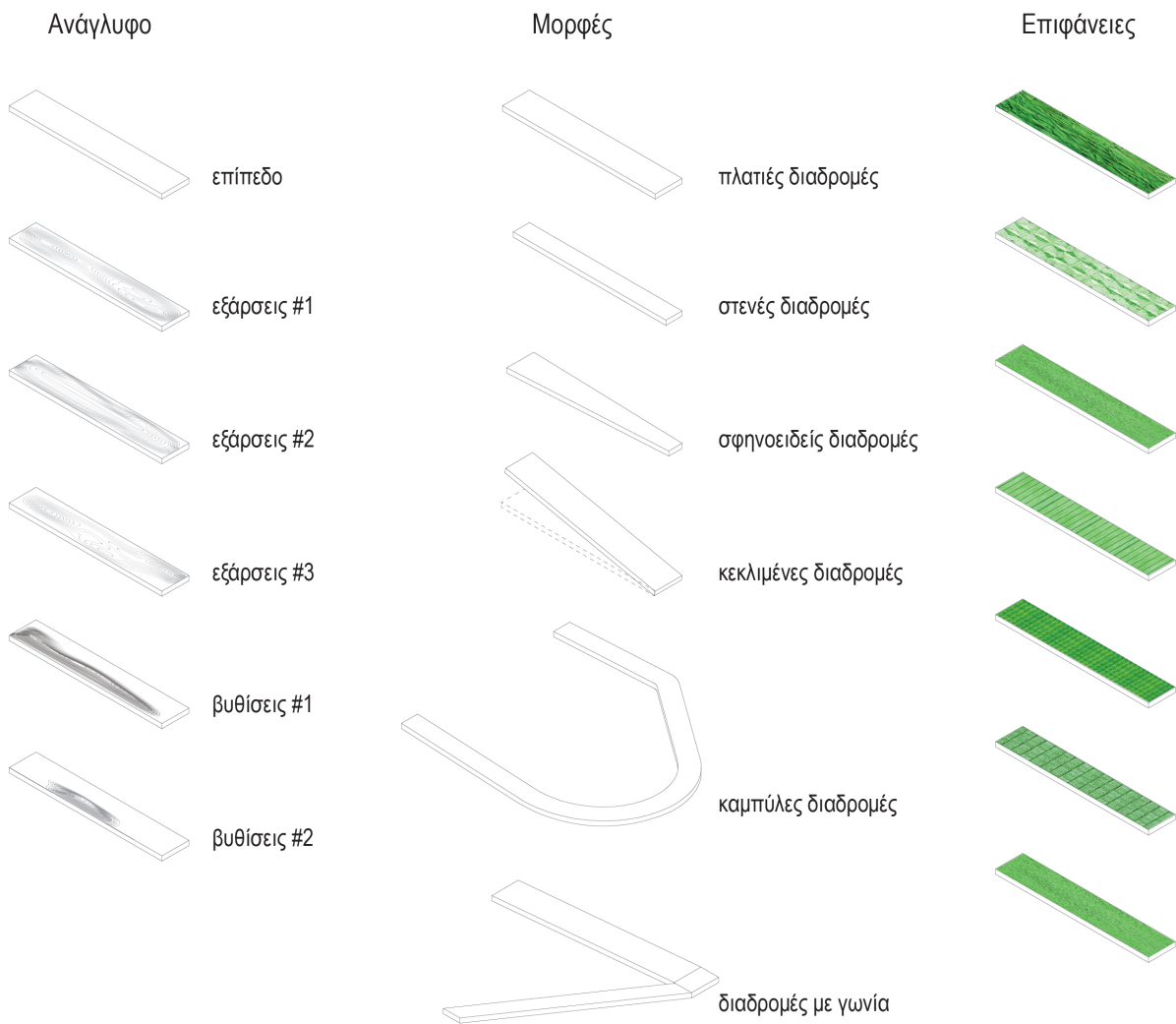
κάτοψη 3ου ορόφου + 104.40m

0 3 5 10m

κάτοψη 8ου ορόφου + 122.70m

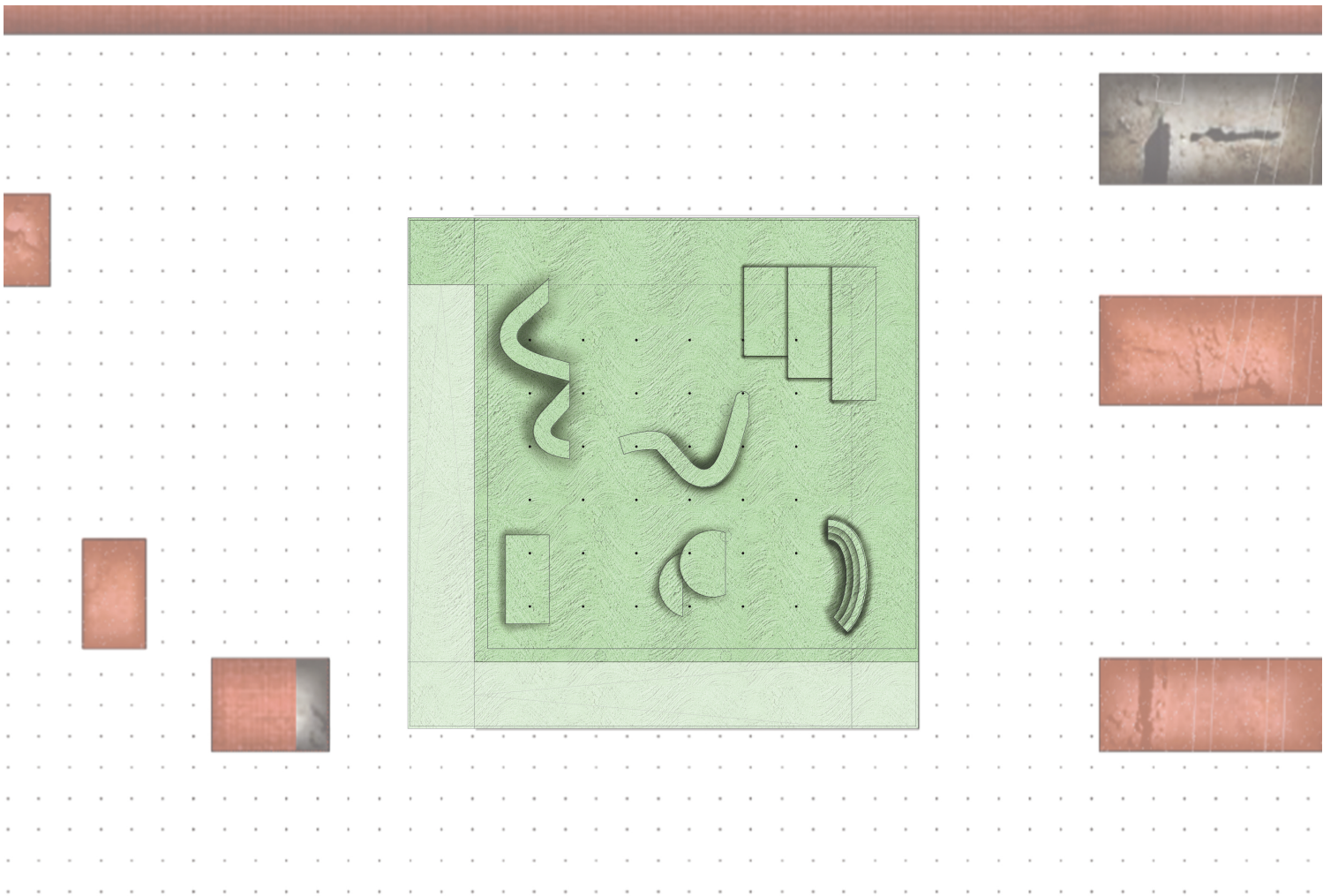
0 3 5 10m

Στη στέψη του πύργου ορίζεται η «Νέα Ακρόπολη», μια νέα κορυφή, η οποία συνομιλεί με τις άλλες κορυφές, φυσικές ή μη, του λεκανοπεδίου. Οι γλυφές στην κορυφή γίνονται περισσότερο τριδιάστατες και δημιουργούν ένα δημόσιο καθιστικό παρατήρησης της Ακρόπολης αλλά και του συνόλου του λεκανοπεδίου.

κάτοψη 15ου ορόφου + 157.00m

0 3 5 10m

«Αναβήτε εἰς ἓνα λοφίσκον, λόφον εἰς τὸν Ἄρδηττόν, εἰς τὸν Λυκαβηττόν, εἰς τὸν Φιλοπάππον, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς οἰονδήποτε σημεῖον θέλετε. (...) Τί βλέπετε;»
Περικλῆς Γιαννόπουλος, ἡ ἐλληνικὴ γραμμὴ καὶ τὸ ἐλληνικὸ χρῶμα